

В. І. Власов, д-р екон. наук, д-р с.-г. наук, проф.,
головний науковий співробітник
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

«ГЛОБАЛЬНИЙ МИР» І НООСФЕРА

Analysis of discussion of scientific club «Global world» views of V. I. Vernadsky about «noosphere» has been done.

З 2001 року у Москві діє міждисциплінарний семінар клубу вчених «Глобальний мир», заснований «Інститутом світової економіки і міжнародних відносин» та «Інститутом мікроекономіки». На семінарах обговорюються зловідомі питання розвитку глобалізації майже у всіх її проявах. Один із семінарів був присвячений проблемі, яку підняв у свій час В. І. Вернадський. Назва теми була досить ірраціональною «Ноосфера: реальность или красивый миф».

Доповідач Ю. В. Шишков аргументував, що витoki вчення про ноосферу входять коріннями у XVIII століття, коли у деяких природознавців зародилися перші, тоді невиразні, здогадки щодо безперервності процесу еволюції, який у вигляді еволюційної теорії був сформульований пізніше Ч. Дарвіним у книзі «Происхождение видов на основе естественного отбора».

Подальший розвиток наукових поглядів на це явище сприяв спочатку оцінці розвитку центральної нервової системи тварин з висновком про те, що досягнув у процесі еволюції певного рівня розвитку, мозок крок за кроком розвивався все сильніше у нових видів тварин, що замінювали завдяки еволюції попередні менш розвинуті види.

Нарешті у двадцять років минулого століття французький філософ і математик Е. Леруа ввів поняття «ноосфера», яке базувалося на його розумінні того, що еволюція природи є цілеспрямованим творчим процесом, основою якого є духовна сила, діюча думка і що на певних етапах з'являється *Homo sapiens*, який з його розумом стає умовою і знаряддям подальшого розвитку природи внаслідок чого відбувається перехід від біосфери до ноосфери — інтелектуального «шару» біосфери.

Оцінюючи внесок В. І. Вернадського у розвиток цього вчення доповідач відмітив, що за уявленнями В. І. Вернадського жива матерія є носієм і утворювачем вільної енергії, яка у такому масштабі не існує ні в якій іншій земній оболонці і яку він назвав

біогеохімічною енергією. Розбираючи далі погляди В. І. Вернадського, доповідач навів його думку, що поява на нашій планеті мислячої, людина є новим геологічним явищем і що [Человек] «может и должен перестраивать своим трудом и мыслью область своей жизни, перестраивать коренным образом по сравнению с тем, что было раньше».

Виділивши курсивом кілька слів у цьому твердженні В. І. Вернадського, доповідач зробив приголомшений для автора висновок: «Подобное само ослепление всемогуществом человеческого разума может быть простительно для ученых» того часу, тобто для В. І. Вернадського. Додавши ще одне висловлення видатного вченого: «человечество, взятое в целом, становится мощной геологической силой. И перед ним, перед его мыслью и трудом становится вопрос о перестройке биосферы в интересах свободно мыслящего человечества, а не единого целого». Доповідач далі робить висновок, що «мы имеем не переход биосферы в ноосферу, а переход ее от естественной эволюции к неестественной, навязанной ей бездумным вмешательством свободно мыслящего человека» [1].

Оцінюючи ці пасажі Ю. В. Шишкова, треба звернути увагу на дві обставини: по-перше, В. І. Вернадський обґрунтував своє вчення щодо ноосфери як стану життя людини, що формується інтегрованою в одне ціле — людство. По-друге, В. І. Вернадський писав, про «мыслящее человечество», а не про бездумне втручання у природу. До речі, і сам доповідач застосовує поняття «мыслящее человечество».

Додамо, що «мыслящее человечество» нині робить все для того, щоб людство могло виживати на шляху до майбутнього, яке стає примарним під впливом дій «бездумної» частини людства. До кроків запобігання загибелі людства можна віднести такий потужний науковий арсенал, як генну інженерію з її нинішньою вершиною — нанобіотехнологією [2].

Наприкінці Ю. В. Шишков сформулював три стратегічних напрямки для запобігання прірви — психологічна переорієнтація світового соціума, формування і глобалізація науково-технічного прогресу і подолання, або хоча б суттєве скорочення техніко-економічного і соціально-культурного розриву між постіндустріальним центром світової спільноти і напівпериферією [3].

Фактично, це подальший розвиток ідей В. І. Вернадського, який ніколи не був «само осліпленим» щодо всемогутності людського розуму. Достатньо просто більш ретельно вчитатися і вду-

матися в те, що він написав у книгах «Біосфера и ноосфера» та «Научная мысль как планетное явление».

Розвиваючи ідеї В. І. Вернадського, академік М. М. Мойсеев писав, що трактування ноосфери як сфери розуму, яке з'явилося разом з людиною, є правомірним, якщо говорити про ноосферу В. І. Вернадського, і продовжував цю тезу таким чином: «Я считаю более уместным говорить не о ноосфере, а об эпохе ноосферы, когда человек уже сможет разумно распоряжаться своим могуществом и обеспечить такое взаимоотношение с окружающей средой, которое позволит развиваться и обществу и Природе» [4].

Коментуючи на засіданні клубу доповідь Ю. В. Шишкова, І. М. Борзенко сказав дуже вірні слова що, якщо вчення про ноосферу розуміти по Вернадському — Мойсееву, то, «как показал Юрий Витальевич в главной части своего доклада, это очень реалистичное и актуальное учение» [5].

Це підкреслив і М. А. Косолапов, який показав, що оскільки біосфера продовжує еволюціонувати і що людина стала головним фактором її еволюції, то в цьому сенсі ідея В. І. Вернадського відбулася [6].

В цілому матеріали цього семінару мають подвійне уявлення. З одного боку доповідач назвав ідею ноосфери міфом, а з іншого боку, як довели інші учасники семінару, він у своїй доповіді фактично підтвердив вірність думки В. І. Вернадського. В кінці кінців, слід констатувати, що йде реальний процес розвитку наукової думки щодо поняття «ноосфери» із відступами, помилками, але сама ідея живе і привертає увагу наукової спільноти.

Література

1. *Шишков Ю. В.* Ноосфера: реальность или красивый мир. — Материалы постоянно действующего междисциплинарного семинара клуба ученых «Глобальный мир». — М.: Новый век, 2003. — С. 5—28.
2. *Глазко В. І., Власов В. І., Глазко Т. Т.* Введення у нанобіотехнологію: Огляд. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2008. — 109 с.
3. *Шишков Ю. В.* Ноосфера: реальность или красивый мир. — Материалы постоянно действующего междисциплинарного семинара клуба ученых «Глобальный мир». — М.: Новый век, 2003. — С.23—27.
4. *Мойсеев Н. Н.* Человек и ноосфера. — 1990.
5. *Борзенко И. М.* О реалистическом и мифическом // Шишков Ю. В. Ноосфера: реальность или красивый мир. — Материалы постоянно действующего междисциплинарного семинара клуба ученых «Глобальный мир». — М.: Новый век, 2003. — С.49—53.

6. Косолапов Н. А. Ноосфера: от мира к реальности // Шишков Ю. В. Ноосфера: реальность или красивый мир. — Материалы постоянно действующего междисциплинарного семинара клуба ученых «Глобальный мир». — М.: Новый век, 2003. — С. 61—68.

І. М. Власенко,
журналіст журналу «Дивосвіт»

ФОРМУЛА ЖИТТЯ МИКОЛИ РУДЕНКА

The article describes the life of the famous Ukrainian writer, human rights activist Mykola Danylovych Rudenko. Mykola Rudenko left heritage not only in literature but in philosophy, economics, cosmology, sociology, public interest to which is continually growing.

Микола Данилович Руденко народився 19 грудня 1920 р. в селі Юр'івка на Луганщині в шахтарській родині. Власне, це була напівшахтарська, напівселянська сім'я, як майже всі сім'ї в селах Донбасу, поблизу яких почали видобувати кам'яне вугілля, чоловіки працювали на шахтах, а жінки займалися сільським господарством. Так було і в родині Руденків. Але Миколці не виповнилося ще й семи років, як від вибуху газу на шахті Сутоган загинув батько. З його смертю в хаті надовго поселилися злидні та скрута. Та попри все, Миколка вчився добре і після закінчення середньої школи став студентом філфаку Київського університету.

Але провчився тільки місяць. Восени 1939 р. студентам, яким виповнилося 18 років, оголосили мобілізацію до армії. Разом з товаришами пішов і Микола, хоча міг спокійно продовжувати навчання. Річ у тім, що в одній з дитячих бійок, які в ті часи не були рідкістю, семирічному Миколці каменем перебили зоровий нерв лівого ока, у якому залишилося тільки три відсотки зору. Та йому вдалося ошукати медичну комісію і таким чином потрапити у кавалерійський полк НКВС дивізії ім. Ф. Дзержинського, що були гордістю й опорою всесоюзного ката Лаврентія Берія. І хоча з початком війни цих військ на фронт ніхто не посилав, Микола Руденко пішов туди добровольцем.

У бою під Ленінградом він був тяжко поранений розривною кулею, яка понівечила крижі і нижню частину хребта. Лікарі пророкували йому нерухомість і подальше життя на інвалідсько-